

Beroep: kunstenaar

Redactioneel Boekman 84

Anita Twaalfhoven

Op de omslag van deze *Boekman* zit Huub van der Lubbe, zanger van popgroep De Dijk, op een hotelkamer in Moskou in zijn dagboek te schrijven, met zijn bagage om zich heen verspreid. Zijn beroep: kunstenaar.

Nederland telt ongeveer 96.000 kunstenaars. Dat betekent dat een op de tachtig werkzame mensen dit beroep uitoefent. Het prototype van de kunstenaar woont in de Randstad, werkt hard, verdient relatief weinig en heeft een kleine kans op een vaste baan. Maar daartegenover staat vaak een grote mate van artistieke autonomie. Een kunstenaar kan bijvoorbeeld een tijdje in een schrijversresidentie verblijven om research te verrichten voor een roman die zich afspeelt tijdens de Belgische boerenkrijg, zoals René Huigen deed. Of een compositie met tweeduizend naakte mensen fotograferen in de Amsterdamse binnenstad, een project van Spencer Tunick. Zelfs de wereld rondvliegen met een zelfgebouwd vliegtuig behoort tot de mogelijkheden, bewijst Joost Conijn. Die activiteiten passen onmogelijk in de functieomschrijving van beroepen met een betere cao. Die activiteiten passen onmogelijk in de functieomschrijving van beroepen met een betere cao.

In samenwerking met Kunstenaars&CO maakte het CBS enkele jaren geleden een selectie van kunstenaarsberoepen, die uiteenlopen van beeldend kunstenaar, kunstzinnig fotograaf, boekillustrator en modeontwerper tot circusartiest, diskjockey, choreograaf en landschapsarchitect. 'Een belangrijk criterium daarbij was of een persoon autonoom artistiek te werk kan gaan in zijn beroep', schrijven Daniëlle ter Haar, Jamilja van der Meulen en Luuk Schreven van het CBS in deze *Boekman*. Juist dit criterium zou weleens onder vuur kunnen komen te liggen, nu kunstenaars met de huidige economische recessie steeds vaker hun maatschappelijk nut moeten bewijzen.

In de praktijk is het kunstenaarschap ook in een ander opzicht nog een vrij beroep. Je kunt er wel in gediplomeerd zijn, maar ieder die dat wil mag zich zonder diploma kunstenaar noemen. 'Of je in je kunstenaarschap slaagt, is daarvan niet echt afhankelijk', stelt Alex de Vries. De cijfers van het CBS bevestigen dit beeld. Zes op de tien kunstenaars hebben geen opleiding op dit gebied gevolgd. Tegelijk zijn maar liefst zeven op de tien personen met een kunstenaarsopleiding in hun hoofdtaak niet als kunstenaar werkzaam. *Boekman 73* over Kunst en opleiding bracht dit spanningsveld tussen opleiding en praktijk al eerder in beeld.

Alex de Vries blaast de discussie over de grens tussen amateurs en professionals nieuw leven in. Hij onderkent uiteraard het

verschil tussen zingen of schilderen als hobby en beroep. Maar het kunstenaarschap kent die categorieën niet, stelt hij. ‘Iemand die beweert amateur*kunstenaar* te zijn, is een enorme sukkel. Zoiets zeg je niet van jezelf.’

Dit klinkt misschien boud, maar het kunstenaarsberoep vraagt een bijzonder talent dat niet iedereen gegeven is. Juist min of meer als elitair te boek staande kunstvormen als klassieke dans en muziek vereisen daarnaast een intensieve training die vergelijkbaar is met topsport. ‘Een topviolist of -pianist van eenentwintig heeft er, naast een normale schoolopleiding, al zeker tienduizend uur viool- of pianostudie opzitten’, zegt Rob Nolet in het artikel van Wenneke Savenije. Met beroepskwalen als stress, podiumangst, spierverkrampingen en gehoorbeschadigingen in het verschiet.

Desondanks zijn de inkomsten relatief laag en staan bovendien de auteursrechten steeds meer onder druk. Het jaarlijkse onderzoek *Studie & Werk* van weekblad *Elsevier* en SEO Economisch Onderzoek naar de arbeidsmarktperspectieven van starters met hbo en wo laat zien dat kunstzinnige beroepen bij de laagste tien qua inkomen eindigen.

Onlangs verscheen ook het rapport *Spelen voor de kost* van IVA beleidsonderzoek en advies, waarin staat dat een gemiddelde acteur met acteren een luttele 14.000 euro per jaar verdient. ‘Een gegeven dat voor nogal wat publiciteit zorgde omdat het sterk achterblijft bij mensen met een andersoortige hbo-opleiding’, schrijft Jowi Schmitz. ‘Maar wie beter leest, ziet dat het gemiddelde jaarinkomen van een acteur in totaal 22.500 euro netto bedraagt.’

Kunstenaars klussen er vaak bij en het carrièreverloop volgt een eigen spoor. Sommigen ontdekken pas op latere leeftijd dat zij eigenlijk een kunstenaar zijn – of zelfs altijd zijn geweest. Anderen, zoals klassieke dansers, beginnen op tienjarige leeftijd en gaan uiterlijk rond hun

veertigste met pensioen. Paul Bronkhorst beschrijft hoe noodzakelijk de loopbaanbegeleiding van dansers is, om de val in het zwarte gat te voorkomen.

De conclusie van Berend Jan Langenberg, in zijn terugblik op de belangenbehartiging van kunstenaars, is gezien de arbeidsomstandigheden niet verbazingwekkend: ‘De kunstwereld schetst zichzelf op materieel gebied door de bank genomen liever als “kwetsbaar” en “achtergesteld” dan als “gewiekst” en “profijtelijk”.’

Kim Rikken is echter kritisch: ‘Startende kunstenaars zijn opvallend weinig bezig met de financiering van hun activiteiten’, vindt zij. ‘Ze kijken vooral naar de overheid en de subsidies die daar te halen zijn.’ Zij vindt het hoog tijd voor een meer ondernemende mentaliteit, een veelgehoorde visie die met de huidige recessie steeds meer terrein wint. Met als clichébeeld de subsidieslurpende kunstenaar die wereldvreemd op ontwikkelingshulp van de overheid wacht.

De auteurs in deze *Boekman* laten ook de keerzijde van dit beroep zien. Al kunnen sommigen er zeer goed van leven, het beroep kunstenaar is niet populair vanwege de gunstige arbeidsomstandigheden. Waarom dan wel? Danseres en choreografe Martha Graham bracht het mooi onder woorden: ‘*I did not choose to be a dancer. I was chosen and with that you live your life.*’